

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON

Előfizetsi díjak :		A társulat minden rendű tagjai	A lap szellemi részét illető cikkek a szer-
Egész évre	4 Ft	a lapot tagdíjaikért kapják.	kesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénz-
Félévre	2		tárnoki — az esetleges reklamációk pedig a
Negyedévre	1	Kéziratokat nem adunk vissza.	kiadóhivatálnak küldendők.

Hódolat Jézus Krisztusnak.

Szeretők tüzzel írni e sorokat, hogy gyújtsanak és a megihletett kebel elragadó hatalmával, hogy minden szívet dobogásba hozzanak.

Mert nagy dolgról van szó.

Arról a gondolatnak is nagyszerű tüntetéséről, melyet a keresztény katolikus világ e haldokló század végével rendezni akar Jézus Krisztusnak, a világ Megváltójának.

Az eszme megszületése, valamint a kivétel körvonalai ismereteseek úgy e lap hasábjairól, mint az erdélyi egyházmegye főpásztorának ez évi IV. számú körleveléből. A mi célunk ezuttal előhangot adni az eszme diadalához, hangulatot ébreszteni a nagy vállalatra.

E század története szakadatlan harc Krisztus ellen. És minő harc? Nem többé az erőszaknak, tüznek és gyilkoló vasnak, nem a fenevadaknak és börtönfenekeknek harca, melyek hajdan ezerével emésztették a keresztény életet és itták a mártírvért; hanem a hazugságnak, esalfa tudománynak, a lapangó gyűlöletnek, a fékevesztett szenvedélyeknek ádáz tusája Krisztus ellen. Láttuk a küzdelem minden mozzanatában, hogy az ellenséges ember, az ördög akkor jött, mikor az emberek aludtak s az éj leple alatt bintette pokoltermő magvait Krisztus buzája közé. Így támadt és áradt el minden keresztény országban az új pogányság. Mert a tiszta észelvőség, mely tekintély előtt meg nem hajlik, az anyagelvőség, mely szellemi részünk örökbecsű javait elutasítja, a szabadelvőség, a közönyösség, a vallási kommunizmus, — mindez mi egyéb, hanem új és a régienél százszorosa átkozottabb pogányság? Pogányság, mely megrontja a gyermek álmait, sívárrá teszi a férfi küzdelmét, nyugodalmat helyett kétségbeesésbe fojtja az erőtlen aggott, mely családot és oltárt, istenfogalmat

és hazát, mindent, de mindent megront és beszennyez.

Minden küzdelemnek, melyet a század bitünek ellen vívott, együttes eredménye tehát emez új pogányság, mely természetesen a Jézus ellen való gyűlöletnek fekete vérével táplálkozik. Már most az ellentétek törvénye szerint, ha a gyűlölet támadásra kész, úgy a szeretet hódolatra vezet. Hódolni Krisztusnak annyit, mint szeretni őt!

És tudjuk az *írásból*, hogy Jézus csakugyan a szeretet erejével akar minden embert magához hódítani. Azt akarja, hogy szeresse őt *minden ember*. Fenséges akarat! Soha senki sem akarta, hogy őt mindenki szeresse. Még a vallásalapítók sem. A gyermek boldog, ha atyja, vagy anyja szemébe mosolyog, az ifjú áldásnak tekinti, ha szívének ébredő titkait néhány bizalmas barát méltatni tudja, s ha fejiüket az életgondok meggörnyesztik, egy kisház, egy csendes tiszta tűzhely, néhány rokonszív szerető köre nyugalmat ad. Valóban nagy igazságot fejez ki egy szellemes író, hogy tenger világozság, tenger dicsőség, tenger boldogság kell, de a szeretetből elég egy csepp is. S ime Jézus azt akarja, hogy őt *mindenki* szeresse!

Sőt hogy szeresse *mindenki felett*. Jobban a virágszálnál, melyhez a leányka álmait köti, jobban a dicsőségnél, melyért a vitéz vérét áldozza, jobban a tudás élvezeténél, melyért a tudós éjjeit meglöpi, jobban a vérség biliucseinél, melynél pedig nincs szeretnivalóbb e földi hazában.

Atyád van, anyád van, hitvesed van, gyermekeid vannak, egyek a lelkeddel, és szereted őket. De van valaki, a ki azt akarja, hogy jobban szeressed: *Jézus Krisztus*. „A ki jobban szereti atyját, anyját, mint engem, nem méltó hozzám.“

Ennek a mindennek felett való és mindent átható szere-

tetnek kell megnyilatkoznia a száundékba vett századvégi hódolatban, ennek kell aléltságból újéleterőre kelnie. Mert tudni kell, hogy ez a szeretet, a hogy Krisztus koporsójából kigyuladt, azóta vele együtt él és soha el nem alszik. Férfiak és nők, ifjak és fiatal lányok egész nemzedéke hangoztatja szüntelen: Ki választ el minket az ő szeretetétől? Éhség, szomjúság, üldöztetés, halál? Nem, nem, soha semmi sem tépi ki szívünkéből Krisztus szeretetét!

Csakhogy ennek a megnyilatkozásnak nagyszereinek kell lennie, diadalmas tüntetéseknél szemben az új pogánysággal. Legyen a tartalma mély, mint a korálltermő ocean, legyen a külsője káprázatos, mint a szivárvány színompája és a hangja méltóságos és komoly, mint a mennydörgés.

Rajta hát fel a nagy munkára egyházmegyém szép Erdélyország! Siomnak lelkes őrei, fujjátok a trombitát, melytől ledölnék a pogány bálványok, ha Isten úgy akarja. Tanítók, értelmes lelkek, hintsétek a buzamagot, a nagyszerű aratásra; leánykák neveljétek virágaitokat a nagy világünnepre, ifjak adjátok oda kebletek szent érzelmeit áldozatul. Az említett püspöki körlevél utbaigazítást ad és irányt buzgalmatoknak.

Azonkívül ez ünnepség egyházmegyei rendezése hivatalosan is megindult Nagys. és Főtiszt. *Ujfalusi József* dr. kaonok vezetésével. Az indítványok és tervezetek kellő megvilágosítással lapunkban készséges közlésre és támogatásra találnak. Csúpan egyet óhajtavánk: hogy időnk és erőnk a sokféle tervezetésben el ne emésztődjék. Épen azért felemlítünk és szíves pártfogásba ajánlunk két gondolatot. *Egyik* lenne egy művészi kivitelű *Jézus-szent szíve-szobrának felállítása Csik-Somlyón*, a klastrom előtt való terén „a katholicismusnak eme klasszikus földjén“, hová eretnység be nem tette lábát. A költségek egyházmegyei gyűjtés útján volnának előállítandók. *Másik* egy időben tartandó, két nagyszabású *búcsúkörmény és ünnepség; egyik Csik-Somlyón*, egybeköve az említett szobor felavatásával, a másik *Kolozsvárott*, a piaristák templomában levő Mária kegyelképének körülhordozásával. E két tüntetészerü körmenetben nyilatkoznék meg az erdélyi katholicusság szeretete és hódolata Jézus Krisztus iránt, egyszerre, hazzáméltólag. Ennek a két tervezetnek legyen tehát főképen szentelve a hivatottak és lelkesedők munkássága. Okos szóval és a toll hatalmával áldozattal és erőfeszítéssel készüljünk Jézusért Jézus nevében. És hangozzák vissza a szép Erdély völgyei és hegyei: Hódolat Jézus Krisztusnak! Ez az Isten akarata!

Az ifjúság testi neveléséről.

(Pályanyertes értekezés.)

(Vége.)

8. A *kuszás, mászás* gyakorlását csak épen megemlítjük, minthogy ez mostani tornarendszerünkben is kellő méltánylásban részesül.

9. Midőn arról van szó, hogy oly testedző játékokat ajánljunk, melyek könnyen alkalmazhatók (akár intézetekben is) és melyek a szellemi fáradalom után üdülést, a sok ülés után jótékony mozgást hoznak létre: akkor nem mellőzhetjük felemlíteni a *tekejátékot* (kugli) és *billiárdot*. Minden intézetnek kell hogy legyen egy olyan udvara, melynek egyik szegletében egy tekepálya felállítható s egy olyan szobája, melyben egy billiárdasztal elhelyezhető. Testedző voltukat bizonyítgatni teljesen felesleges, csak arra mutatunk rá, hogy különösen a billiárdnak rendkívüli képző ereje van.

Mindkettőt olyankor lehetne játszani, midőn kellemetlen idő miatt a szabadban nem lehet testedző játékokat folytatni.

9. A téli időszaknak párekszellansz sportjai: a *korcsolyázás és szánkózás*. Az utóbbi már természeténél fogva is olyan, hogy inkább csak a falusi fiatalság élvezheti; de annál inkább használhatja a jeget a város és falu egyaránt. Mikor a sima jég tükren kipírult arcú egyéneket mosolygva látunk iringálni: akkor rá gondolhatunk arra, hogy ezek véruket frissítik, tüdejüket táplálják a tiszta, üde levegővel. A test leveti nehézségét, ruganyos lesz s a lélek kormányzása mellett szemképráztató gyorsasággal és könnyűséggel végzi a legkülönfélébb mozgásokat. — Őszintén sajnálhatjuk, hogy a közökt. ügyi miniszternek ama rendeletere, mely szerint az iskolák udvarán mesterséges jégpálya állítandó fel, a legtöbb helyt írott malaszt marad.

Itt említtük fel a *havazóást* is. Ki ne emlékeznék vissza gyönyörrel gyermekkorára, midőn a puha, lágy hóból készült bombákkal ostromolták az ugyancsak hóból készült várat vagy két táborra szakadva egymás ellen rendszeres csatát vívtak? Úgy hisszük, hogy a falusi gyermekeknek ezt a kedvelt játékát *kellő mértékben* az iskolákban is lehetne alkalmazni mintegy a labdázás pótlására. Az óráközötti 10 percek épen elengedők volnának egy-egy játékra.

10. Szóljunk végre az *uszásról* és *csolnakázásról*. Eleve kijelentjük, hogy az első nemcsak szükségesebbnek tartjuk a másodiknál, hanem feltétlenül szükségesnek. Szinte hihetetlen, hogy a tanulók mily nagy percentje járatlan az úszás mesterségében. Ez annál elszomorítóbb, mert arra mutat, hogy az uszásnak (fürdésnek) hasznát még a tisztaság szempontjából sem méltatják eléggé figyelemre. Mi azt szeretnők, mint már fenneb is említettük, hogy törvény rendelje el a tanulók fürdését. — Az úszásnak, minden tekintetben való edzése mellett, roppant nagy gyakorlati haszna is van az élet különböző körülményei között. A ki nem tud úszni, egy nagyobb vízzel szemben úgy érezheti magát, mint az a kotló, mely alá réceitukat tett a gazdaszöny; míg a récék vígan és élvezettel uszálnak, a kotló tehetetlenül jár-kei a par-ton. — Ritka az a középiskolával bíró város, mely vagy folyóvízzel vagy mesterséges tóval ne bírna. Mi bátráltat tehát abban, hogy az úszást rendszeresen tanítsuk ifjainknak?

Ezzel betejtjük azoknak a testedző játékoknak

ismertetését, melyeknek rendszeres művelését szeretnők látni a pedáns német torna helyén. Van elég, lehet válogatni; kor, nem, idő és hely szerint, mely körülmény pedig nem utolsó dolog a basználhatóság kérdésénél. Az általunk ajánlott rendszerből igaz, hogy hiányzik a pedanteria, a tudós nagyképűség s éppen ezért sokan azt mondatnák, hogy az ajánlott oktatás, minthogy latszólag nem módszeres, az ifjúságot léhaságra, felületességre, pajkosságra szoktatja. Ne tessék félni! Az életvidámság, a kedélyesség, a pajkosság soha sem hiba az ifjúságnál. Jobban szeretem a csintalan fiút, mely mint evet mászik a madárfészek után, mint a koránérett könyvmolyt. Amannak a szíve helyén lesz mindíg, az agya megtartja rugalmasságát késő korig; emez pedig idő nap előtt eltonnyad, mint a virág, melynek életseveit féreg rágja. „Arra igyekezzünk tehát, hogy igaz legyen a közmondás: mens sana in corpore sano — mert ma fordítva találjuk, azaz a beteges, gyöngé fiúk rendszeren a jobb tanulók, mert állandóan bujják a könyvet. Az nem baj, ha még olyan tulságosan is szeretik a fiuk a szabadban való mozgást, mert ha az iskolában hátra is maradnak, de kapnak *egészséges testet* s vele a későbbi korra pedig pikent elemét, *Richelieu és Mazarin*, koruk legnagyobb bibornokai és államférfiai, fiatal korukban a legnagyobb *korhelyek* voltak.“*) Ha ugyan nem is lesz minden pajkosabb fiúból egy Richelieu v. Mazarin, de annyi bizonyos, hogy a „morbus eruditum“ sem fog áldozatot kívánni, mint manapság.

Nem tartozik ugyan szorosan a testedzés eszközei közé a *kézimunka*, de ma már ennek iskolai alkalmazása annyira divatos kívánság, hogy szó nélkül nem hagyhatjuk. Annyi ugyan eddigi fejtegetéseinkből is kitűnhetik, hogy elveinknél fogva, rendszeres alkalmazását nem óhajthatjuk, mert legnagyobb részük ülésel járván, az egész izomrendszert nem igen foglalkoztatják, holott ez a főczél a testi nevelésnél. De azért teljesen ki nem zárnök, hanem főleg alkalmatlan, esős időben, midőn a szabadban való mozgás teljesen lehetetlen, *fűszerként* alkalmaznók, mert a műhelyben a gyakorlat és elmélet összekötődik s az ifjaknak a tanulás mellett szórakozást is nyújt.

A szobai kézimunkánál sokkal inkább ajánljuk, hol erre megfelelő helyiség létesíthető, a *kertészkedést*. Sok nagy elmének volt ez kedves, szórakoztató foglalkozása, mikor az íróasztalt megunták. A kertészkedés a mellett, hogy a szabad levegőn mindennemű mozgással össze van kötve, felkelti a természet iránt való szeretetet s bevezet annak egyszerű titkaiba. A növényekkel való foglalkozás megnemesíti a lelket s igaza van a szólamnak: „a ki a virágokat szereti, nem lehet rossz ember.“ Lord Bacon, ez a nagytudományú ember, kinek agya a legelvontabb gondolkodással foglalkozott, rajongott a kertészetért. „AMindenható — mondá — először kertet plantált. És főképp ez a legtisztább emberi gyönyör. Az emberi lélek legnagyobb üdülése, mely nélkül épületek és paloták csupán durva kézimunkák: és az ember mindig azt fogja látni, hogy midőn a polgáriusultság és finomság a korral előhalad, az emberek bamarább kezdenek tisztességesen építkezni, valamint szép kertet létesíteni, mintha a kertészetben nagyobb tökéletesség jelenek.“**) E nagy tekintély után nincs miért tovább ajánlgatnunk a kertészkedést,

melyet kisebb-nagyobb mértékben meg lehetne honosítani iskoláinkban, mint a hogy a gyulafehérvári főgymnázium már évek óta teszi is.

III.

Befejezésül arról kell még szólanunk, hogy mennyi időt óhajtanánk az ifjúság játékaival fordítani. A mai túlterheltség mellett, midőn az ifjúság idejének legnagyobb részét lefoglalja a rendszer tárgyakra való előkészület, bizon nehéz a kérdésre határozott választ adni. Óhajtandónak tartanók, hogy minden iskolás fiú naponta 3 órát fordítson a játéka, de ha ez lehetetlen: 2 óra, *szóval hetenkint átlag 12 óra feltétlenül szükséges*. Az angol ifjúság heti játéka ideje: 12—25 óra közt váltakozik, de azért tudásban nem marad el a bires (vagy inkább birhedt?) porosz deákok mellett, s azért a míg a német tudományosság inkább reprodukció eredményre: addig az angolé igazi produkció. A találmányok, valamint a produktív tudományok története ez állítást eléggé bizonyítja.

Véleményünk szerint mai tantervünk mellett is minden nagyobb akadály nélkül megvalósíthatnók a napi 2 órai játékszt.

A napnak mely szakára tegyük a tanulók játékidejét? *Feltétlenül délutánra*. E mellett száz és egy pszichó-fiziológiaiok szól, de minthogy ez időszert iskoláinkban (a státus iskoláiban) mindenütt déltán van a torna, s nem is hiszük, hogy másképen legyen valaha, a kérdésre bővebb tárgyalását már is hosszúra nyult fejtegetéseink után feleslegesnek tartjuk.

Még egy megjegyzést, melyre súlyt tettünk. Megbocsáthatatlan mulasztásnak tartjuk, hogy a *papnővendékek* egyáltalán ki vannak véve a testgyakorlás alól. Pedig kiknek van több szükségük reá, mint éppen ezeknek? A világtól való teljes elzárkózottsággal felmerülő hiányokat a test edzése részben eltüntetné. Nem csupán tudós papokra, hanem egészséges papokra is van szükségünk. *Sapientia sat*.

Ezzel be is fejezhetem elmefuttatásomat annak még egyszer való hangsúlyozásával, hogy nem akartam eredeti felfedezéseket tenni, csupán arra akartam közremunkálni, hogy a meglevő testedző eszközök közül a célszerűbbnek, a helyesebbnek és megfelelőbbnek diadalrajutását (mert, hogy a javasolt rendszer előbb utóbb arra fog jutni, szigorú meggyőződésem) elősegítem.

Ha az elmondottakból csak egy kis tanúság meríthető is, célokat elértem.

Wagner Sándor.

Tarlózás

a belső-szolnoki esperesi kerület történetéből.

Összeszedegeti: Kovács Gyárfás.

IV. Plebániák.

B. Szamosujvár. — Mielőtt a Szamosujvárt létező örömeny és latin szertartású plebániák és egyéb vallási intézmények tüzetesebb ismertetéséhez fognék, előzményül jónak látom ezen város s különösen az *örménységnek Erdélybe s ide — Szamosujvárra — történt bejövetele s telepítéi* in nucle egyetmást elmondani, mert némely történelmi dolgok egyenesen csak az előzmények helyes ismerete után érthetők meg.

Szamosujvárt egy római castrum nyomaival találko-

*) Smiles S. i. m. 143. l.

*) Smiles S. i. m. 303. l.

znok. Tehát már az ős multban nagyfontosságú helység volt. E castrum Nagy-Berek, a Malom-Arka és a Kolozsvár felé vonuló országút között terült el. Itt A. II. P. jegygyel ellátott igen sok burkolattégla találtatott, melyek azt látszanak bizonyítani, hogy itt valamely lovassági osztály állomása volt, melynek kőanyagát a Martinuzzi-féle vár — s a későbbi város-alapító örmények házaik, főtemplomuk sőt talán a Karácsonyi-szegényház felépítésénél is használták fel. Volt itt fürdő is, mit kétségtelenné tesznek az itt talált melegvezető csövek, faszén maradványai, és a tűzhelypadozat, mely téglá, kavics és mészből álló kőkeménységű vakolat. A kasztrum elpusztult házainak nyomai is láthatók. Az archeologusok, maga Kővári¹⁾ is egyideig azt tartották, hogy ez Napoca nevű római castrum volt; de Mommsen Tivadar Kolozsvárt talált és Napoca nevet viselő feliratok alapján a kérdést Kolozsvár javára döntötte el. Napoca tehát Kolozsvárt volt; a szamosújvári római telep nevének felderítése tehát még a jövő buvárlatainak képezi tárgyát. E telep leleteit, illetve bővebb ismertetését szépen leírva találjuk az előttem is szép forrás-munkát képező „Szamosújvár a magyar-örmény Metropolis irásában és képekben” című művében Szongott Kristóf tudós tanárnak.

A nép e castrum nyomát Devla várának nevezi.²⁾ Vajjon ezen elnevezésben nem rejlik-e szinonim fogalma a mai Gerla, vagy Gyerlának, mint a hogy a románság Szamosújvárt maig is nevezi? E kérdést emlík meg a hozzáértők.

A mostani város, mely a Kis-Szamos jobb partján fekszik, nevét (arx nova = újvár) azon időben vette, mikor Martinuzzi György, mint hiszik, az itt talált régebbi vár tülébe Bálványosvár romjaiból kezdé építtetni s azért kezdetben Uj-Bálványos nevet is kapott. Nevezett források szerint első építkezése 1540-ben fejeztetett be bácsmgyei Bánk Pál felügyelete mellett. Később II. Rákóczy György kiszélesítette mintegy 29 öllel — 1652-ik évben. 1837-ben gólgói Rátz Péter a várat új falakkal körítette s a kertet, melyben emléksobrokat állíttatott fel, kicsinosította. A vár mostani alakját 1853-ban nyerte, mikor a kormány a fegy- és javító-intézetül szolgáló várt egyszerűtlen és célszerűtlennek találva, a Martinuzzi kastély kivételével, a százados falakat lerontatta és csinos, pléhtetős új épületet rakatott³⁾, benne később említendő és igen régi haranggal ellátott kápolna is lévén. Lukács Károly kir. fegyintézeti lelkész a kápolna harangját az „arx nova”-nál régebbnek, tehát még azon időből állítja, hogy midőn a harang a régi Bálványos várban hívogatta volna a hívőket Isten templomába.

Hol a vár s később a város is épült, ott egy Gerla nevű falu — a mostani Kándia — állott, miért Szamosújvár városát az olátság most is Gerlának nevezi. (Szongott műve 20. lap.)

A tulajdonképi „Szamosújvár” nevet az előbbi Armenopolis (Örményváros) helyett a városi örmények magistratora 1838-ban vétette be diplomájába. (Ugyanott.)

Tehát „Örményvárosnak” is nevezetett e város. Miért? Erre feleletül — mint ígérém is — az erdélyi s így a sza-

mosújvári örménységnek is közénk betelepüléséről s az ezzel összefüggő egyéb dolgokról is meg kell emlékezniem.

A kezeimél levő források szerint az erdélyi örmények Örményországnak Ani nevű városából erednek. E város 1239-ben a perzsák által feldulatva, lakosai Tatárország Ahasar városába vonták meg magukat. De a tatárok miatt itt sem tartózkodhattak állandóan. 1330-ban a génuaiak uralma alá tartozó Krimbe vonultak tehát, hová már előbb közülök számosan menekültek vala. Ezekkel egyesülve, a félszigeten nem csekély számú község, kastély, zárdá és templomnak adtak létet. Theodosia — másként Caffa városát is ők alapíták, hol nagyobb mértű kereskedelmi gócpontot teremtve, innen árucikkeikkel a közel és távol tartományokat is anynyira uralták, hogy Caffa Európának egyik legnevesebb üzleti városává nőtte ki magát.

Itt az örmények anynyira megnyerték a génuaiak szeretetét és bizalmát, hogy ezek birtokaik határainak a tatárok elleni védelmét bátran bízhatták a hűséges telepesekre.

Azonbau az örménység Krimban sem maradhatá sokáig; mert a tatárok és mongolok a génuaiakra érzékeny csapatokat mérve, behatoltak Krim belsejébe s magát az örmény telepet is megtámadták; de többször visszaverettek. Miért ez ázsiai hordák a törökkel szövetkezve, újabb és veszedelmesebb rohamokkal kezdék az örménységet városunkban — Caffában — megtámadni úgy, hogy ezek az elmenekült génuiaktól csak magukra hagyatva s a várost annak nagy területre, az ellenség nagy száma s az éhség miatt már többé meg nem védhetve: kénytelenek volt azt 1475-ben békes feltételek mellett feladni.

De a pogányság nem hederítve a béke és adott szó szentségére; dühük és kegyetlenségük egész hevével kezdék éreztetni a magukat megadott örményekkel. Miért, kik a jegyilkoltatást, vagy teljes testi-lelki és vagyoni bukásukat kikerülni óhajták; a keresztény fejedelmek országaiba s kivált a nem messzi Lengyelországba vették útjokat, honnan a későbbi időkben igen sokan Moldva és Oláhországba mentek át, hol több kiváló örménytelepet létesítettek. Lengyel részekben legnevesebb telepek voltak: a lemberg, a kaminietzi, stanislovi, és a luegai; — míg az oláh és moldvai részekben a szucsavai, román, foksáni, jassi-i és a botosániak valának kiválóbbak.⁴⁾ Ezekhez Moldván Gergely „Románság” című műve „Az örmények Moldvában” cikkelye alatt számítja a chuthini, szeráti, vászlovi és urumáni örmény kolóniákat is — a 268-ik lapon.

A Moldva-Oláhországban megtelepült örmények ötven éven át éltek békeségesen a maguk által épített városok illetve telepeken, mignem 1667-ben a moldvai nemesség Duca nevű fejedelme ellen fellázadva s a lázadásban való részvétel gyanuja az örményeket is terhelve: ezek kimondatlan üldöztetéseknek lettek kitéve. A forradalmárok között volt Hencul örmény vezér és számos híve is, mi nagyban növelte az örmények iránti ellenszenvet. („Románság.” II. k. 267. Irta Moldván Gergely.) Nem volt kimélve vagyonnak, életük és nem vallásuk. Ide járult az is, hogy IV. Mohamed, Ibrahim fiú, ezen időben indult hódító hadjáratra Moldván keresztül Lengyelország felé és Kamincee kipusztítását meg is

1) Erdély építészeti Emlékei, II. kiad. 26., és Szongott Kristóf, „Szamosújvár irásában és képekben” című műve 7–14 lapján.

2) Ugyan Kővári említett műve 26. l.

3) Szongott említett műve már idézett lapjain. Ki e várkastélyról bővebb ismereteket akar szerezni, megtalálja azokat Szongott-művén kívül Kővári említett munkája 161–167 lapjain is. En inkább Szongott ide vonatkozó sorait közlém.

4) „Historia Armenorum”, elaborata per Christ. Lukács. Caput IV. pagina 14. — Az örmények Moldvában tartózkodásuk és szereplésükéről többet tudhatni Moldván Gergely fentéitált munkája 265 — 273 oldalain.

kezdette. Azért az örmények a további pusztítás, gyilkolás és a háboruskodás esélyei és veszélyei elől menekülni ohajtvá moldva-oláhországi telepeikről nyugat felé a Moldva és Erdély között levő hegységek közé vonulva, vertek ideiglenes tanyát, hol javaiknak nem minden veszedelme nélkül a harmadik évre is átmenőleg bujdosva rejtkeztek, mig nem unalmas és veszedelmes barlanglakásaikat felhagyva, Erdély biztossabb és kisebb helyein állandó lakóhelyet keresni elhatározzák. Legelőször tehát a Székelyföldre lebecsátkozva, egyik részük Gyergyó-szék Szent-Miklós nevű falvában állapodott meg; a másik kisebb rész Felcsik-szék Szépvíz községében ütött sátrort. Az előjogokkal bíró nemesség osztályába (Pars Nobilitatis praerogativa praecellens) püspökök-jük, papjaik és polgári előjáróikkal együtt Erdélynek északi részében fekvő Beszterce városában telepedtek le. — Püspökjükk ekkor egy Minas nevű volt, de egyelőre vallásuk nyilvános gyakorlatát nem volt szabad üzniök és csak is bérházakban való lakás engedtetett meg nekik. (Hospitia ipsi pretio conducta concedebantur.) A kereskedés azonban egész Erdélyben szabad volt nekik; de minden árucikkért meghatározott adót és harmincadot tartoztak fizetni.⁵⁾ Benkő József szerint a fentebb elsorolt helyeken kívül még Görgény, Felfalu, Petele s mint később látni fogjuk Ebestalván is telepedtek le az időben örmények.

(Folyt. köv.)

A népiskola a középkorban.

Aligha képzelhetni olyan fásult embert, kire a gyermek jó- vagy balsorsa némi érdeklődéssel nem bírna; a szülőkre nézve ez nagyon természetes; de mindnyájunkra nézve is — legalább annyiban kötelesség, a mennyiben arra vagyunk hivatva, hogy saját korunk s az utókor javán tőlünk telhetőleg munkálkodjunk. Hiszen a gyermek anyagi és szellemi javainak egyenes agón való örököse; a gyermek aratja azt, a mit mi vetettünk; a gyermek fog a józan haladás és erkölcsi tökéletesbülés azon szellemi épületében lakni, a melynek építésén mi fáradozunk; a gyermek fogja magát ékesíteni azon drágakövekkel, melyeket mi hozunk kutatásaink mély aknájából a felvilágra. A legönzetlenebb, s épen azért legnemesebb szeretet köt miakat össze a jelen gyermekével, a jövő férfival.

5.) A betelepülés történetének ez utóbbi részletét az 1775-ben vezetni kezdett „Historia Domus seu Conventus Szamosújváriensis” című nagy értékű latin kézirat műből fordítam. Ez a betelepülést 1671 — évre teszi, míg Benkő József és Lukács Kristóf 1672 évet nevezik a beköltözés idejéül, előbbi „Transsilvania” 1 kötetének 434. és köv. lapjain — utóbbi pedig „Historia Armenorum Transsilvaniae”-je V. Caputja szerint. — Bár az időben egy év különbség van, de az események fejleményeinek tárgyalásában mindenik író egyöntetűen halad, ide érve Szongott Kristóf „Szamosújvár a magyar örmény metropolisz irásában és képekben” című művét is. En a szamosújvári szerzetesek házának Domus historiájára nemcsak azért fektetek nagy súlyt, mert teljesen még kiaknázza nincs, hanem azért is, mert állítólag egy örmény eredetű praesidens az írója és még Benkő munkájánál is régebbi keletű s különben is egyik fő célm a még nem eléggé kimerített források teljesebb ismertetése.

Am a gyermeknevelésnek a multja is különösen reánk, nevelőkre igen nagy fontossággal bír. Jelen felolvasásomnak megszabott keretét túllépném, ha a pedagógia történetének a tanítókra való szükségességét kezdeném fejtegetni s e mellett főlöskéges munkát is végeznék. Engedjék meg tehát, hogy egyenesen tárgyamra térhessek át.

*

Mi a népiskola? Ez a szó az újabb korból való; de a mit ez kifejez s általa értünk, az mindenkor tényleg megvolt, ha nem is minden helyen. A népiskola azon tanításra és nevelésre rendelt helyiség, melyben a tudás első alapelemeit, az olvasást, írást és számolást tanították s a melyet mi ma elemi iskolának is szoktunk nevezni. Tudjuk a történelemből, hogy ilyen iskolák már az ó-korban léteztek. Ugyanazon iskolája megvolt a középkornak is, és megis kellett lennie; mert elemi oktatás nélkül a felsőbb oktatás, a tudományos képzettség lehetetlen. De hát nem voltak a középkornak a tudós szerzeteseken és papokon kívül művelt világiak is, nemesei és polgárai, jogtudósai, senatorai, kereskedői stb., kik tudományosan képzettek valának? Ki ezt kétségbe akarná vonni, az vagy neveltségessé válnék, vagy hazudnék.

„A keresztény népiskola oly régi, mint maga a kereszténység. Az evangélium hirdetésétől elválaszthatatlan volt az iskola; a prédikációnak szükséges kiegészítése volt, valamint Jézus Krisztus tanítása elterjesztésének, s a nép erkölcséibe és életébe való beoltásának ez a fő eszköze. A tanítási hivatal egyúttal apostolság, lelkészkedő hivatal is volt. Ha a római birodalomban mindenütt virágoztak a tanító-intézetek, akkor ezek csak keresztény szellemű átváltoztatásra szorultak; és az meg is történt minden nagyobb nehézség nélkül. De másképp volt az azon országokban, melyek nem voltak a római uralom alatt. Itt nem lehetett a csatlakozásra pontokat találni; itt alajpából kellett építeni, mi valóban oly munka volt, mely próbára tette a legnagyobb keresztény erényeket: a legnagyobb lemondást és a legodaadóbb szeretetet, és ezek az erények annyiaval is nagyobb áldozatokat kívántak, mivel az ország és a népek is egyaránt durvák és műveletlenek valának. Ezt a művet, a legnehezebbek és legfönségebbek egyikét, minőt a történelem fölmutatni képes, bajtorta végre az egyház.”¹⁾

És igazán, az egyház a szó legnemesebb értelmében vett iskolának az anyja. Mindenkor és minden helyen ápolta és védte az iskolát, hiven az Üdvözítő ama szavához, hogy *tanítsd minden nemzeteket*, hiven példájához: „Engedjétek a kisdedeket hozzám jönni és ne tiltsátok el őket tőlem, mert ilyeneké az Isten országa.” A Megváltó ezen szavai egyúttal a nevelési elvet is megszabták, melyet ilyformán fejtegetnünk ki: *műveld és vezesd a gyermek hajlamát s akaratját Isten akarata szerint; azaz: azaz neveld őt vallásos és erkölcsös emberré, hogy egykor Isten országába juthasson.* Nagyon tévedne azonban az, ki ez elvből azt következtetné, hogy az egész keresztény tanítás és nevelés csupán a katekizmus dogmatikai és etikai tételeinek elsajátításából állott. Tény az, hogy ez volt a főelv; de azért nem mellőzték el soha az életben szükséges más tudományokat, sőt már az egyház első évszázáiban azok — kiváltképen a római és görög klaszikusok tanulmányozására kiváló gondot fordítottak. Történeti tény —

1) L. Haller-Karácsonyi „Történelmi hazugságok,” 472 stb. l.

— mondja Péterfy²⁾ „hogy a nyugati egyház, a mely a pogány magyar népből államalkotásra és fentartásra hivatott keresztény nemzetet nevelt, a középkorban, mint az iskolatgynek majdnem kizárólagos tulajdonosa és híven gondozó édes anyja, Európaszerte mindenütt egy és ugyanazon cél szolgálatába állította az iskolákat és szorgosan örködött a felett, hogy ezek mindenütt az általa megalkotott vagy helyben hagyott s a célnak legmegfelelőbb szervezettel birjanak és hűségesen terjesszék azt a műveltséget, a melyet a nyugati egyház a régi római és hellén szellemek a kereszténység szellemével való meg egyeztetése által az emberiség eszményképe gyanánt fölláított.“ A keresztény fensőbb nevelésnek ez volt tényleges ideálja, célja!

A mi a szorosabb értelemben vett alsóbb fokú, elemi iskolázást illeti, a rendelkezésünkre álló történelmi adatok közül csak néhányat kívánok felsorolni. A Merovingiak uralodása alatt az orangei és valencei (Dauphinében) zsinat 526-ban azt rendelte, hogy a lelkészkezdő papok lelkészkezdésük helyén iskolákat emeljenek a nép gyermekei számára. A konstantinápolyi, hatodik egyetemes zsinaton 680-ban ugyanezt rendelik el kiemelve az oktatás célját és anyagát is t. i. hogy a lelkészek „a lelki gondozásokra bizott hívek gyermekeit a nekik szükséges ismeretekre tanítsák.“ A Bajorhoni Neuchingban Tassio herceg alatt 772-ben tartott zsinat a püspököknek megbagyja, hogy a városokban iskolát alapítsanak és egy okos tanítót alkalmazzanak, ki képes a római hagyomány szerint tanítani, leckét adni és olyasmint is tanítani, mi írva nincs. Ily módon rendelkezik Theodulf orleansi püspök (797.) és Arbyton baseli püspök (821.) a II. Jenő pápa alatt 826-ban tartott római s a III. Sándor pápa alatt 1178-ban tartott tizenegyedik egyetemes szintén római zsinat. Ez utóbbi zsinatnak a határozata így szól: „Mintbogy az Isten egyházának, mint jó anyához illik, gondoskodnia kell tetetetlen gyermekeinek ügy testi, mint szellemi szükségéiről; azért, hogy a szegényeknek, kik szülőik segítségére nem számíthatnak, ne hiányozzék az alkalom arra, hogy olvasni tanulhassanak és baladást tehessenek; minden székesegyház mellé elégséges javadalom adassék a magisternek, kinek kötelessége a papjelölteket és a szegény tanulókat ingyen oktatni, hogy így a tanítók semmi szükségét se szenvedjenek, a tanulóknak meg az ismeretek elérésére az út nyitva álljon. Más templomoknál és kolostoroknál is történjék meg, a mi szükséges. Azért az engedélyért pedig, hogy tanulhasson valaki semmi fizetést vagy illetéket sem szabad követelni, azt az engedélyt meg, melyet azért kért valaki, hogy taníthasson, egyetlen-egytől sem szabad megtagadni. Ki az ellen a tilalom ellen vét, kinyilvánítjuk, hogy egyházi jövedelmeit elveszti.“ Ezen bizonyítékok a XII évszázig szólanak s ténylesen igazolják, hogy pápák és püspökök, egyetemes és részletes zsinatok mily nemes hévvel karolták fel és mozdították elő az iskolatgyet. S ezen iskolákon kívül, már árvaházak és énekiskolák is fordulnak elő.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Pápai áldás.** Püspök úr ő méltósága folyó hó 8-án osztotta ki a székesegyházban a teljes búcsúval összekötött pápai áldást. Először szentbeszédet intézett a nagyszámban megjelent hívő közönséghez, elmondván, hogy mit izent a pápa az erdélyieknek s azután főpapi ornatumba öltözve a Confiteor eléneklése után az előírt formula szerint a térdre borult közönséget megáldotta. Tizedikén az apácák templomában osztotta ki a pápai áldást.

— **Bérmaút.** Püspök úr ő méltósága folyó hó 11-én a déli vonattal indult tavaszi bérmaútjára, mely közel hét hétig fog tartani. Kisérétében vannak Gergely Ignác kanonok és Balogh József udvari pap. A vasúti állomásnál tiszteletére megjelentek többen, Novák Ferenc, Gyulafehérvár polgármestere pedig elkísérte Nagy-Enyedig. — A nagy-enyedi fogadtatás a szó teljes értelmében impozáns volt. Az egész város ünnepi színt öltött, az összes középületeken nemzeti zászló lengett. Vagy harminc kocsival jöttek a püspök úr elé az állomásra. Megjelentek Zeyk Dániel főispán, Csató János alispán és az összes hivatalok. Itt Török Bertalan képviselő, egyházi főgondnok üdvözölte a püspök urat. A városba menet ő méltósága a főispánnal ült egy fogaton. A városi díszkapunál Kovács Gyula polgármester, a templom ajtajánál Dely Ödön lelkész fogadta. A minorita szerzetsházba való megérkezés után azonnal fogadta a küldöttöket — közel huszhat — mely két órabosztag tartott. A bérmaút 12-én volt. A szép és aránylag tágas templomot zsufolásig megtöltötte az ünneplő közönség és áhitattal vettek részt a hosszas ceremónián, köztük más vallásnak is. Jelen volt egész végig a főispán úr is, habár református. — Déiben 50 területű ebéd volt, melyre a papságon kívül a megye és a város főbbjei voltak hivatalosak. Ő méltósága itt időzése alatt számos előkelőségnél tett látogatást és a legszebb emlékeket hagyva 13-án a fél három órai vonattal Maros-Vásárhelyre indult. Hasonló számban jelentek meg a vonattal a búcsúzásra is. Nem hagyhatjuk megemlíteni nélkül, hogy megjelentek Nagy-Enyedben Imets F. Jákó kanonok, a begyaljai, Csiky János a bányavidéki és Kovács Lajos a tordai kerületek főesperesei, valamint számosan a lelkészkezdő papságból.

— **Hódolat a világ Megváltójának.** A IV. számú főpásztori körlevél értelmében ama nagyszerű ünnepség vezetésére, mely az egész keresztény világon rendeztetni fog a század fordulója alkalmából, az erdélyi egyházmegyében is megalakult a központi bizottság. E bizottság tagjai Ujfalusi József dr. kanonok elnöklété alatt Körödy Péter dr. theologiai, Bálint György, Fejér Gerő dr. gymn. tanárok és Szilveszter Ferenc székesegyházi káplán. A bizottság már ülést is tartott és megbeszélte azon módozatokat, melyek szerint ez ünnepség az erdélyi egyházmegyében keresztülvihető lenne. E módozatokat meg fogja küldeni az esperesi kerületeknek is hozzászólás végett. — E tárgyról szóló vezércikkünkre ez úton is felhívjuk olvasóink figyelmét.

— **Kinevezés.** A közoktatástügyi miniszter Szabó Mihály dr. segédtanfelügyelőt Alsófehérmegye tanfelügyekjévé

2) L. „A magyar elemi iskolai népoktatás“ c. m. 19. stb. l.

nevezte ki. E kinevezést az egész megyében általános örömmel fogadták. Szabó Mihály dr. igen derék tanfőrfi, ruvei közkezen forognak.

— **Személyzeti.** Az országos kathol. tanítói segegyalap központi bizottságának elnökségéről dr. Roszival István apát-kanonok és orsz. képviselő lemondván, — ezen elnökségre biboros herceg primás ő eminenciája dr. Walter Gyula esztergomi kanonok urat nevezte ki.

Hadnagy István udvarhelyi pálfalvi községi elemi iskolai rendes tanító — ugyanoda kántornak is kineveztetett.

— **Konverzió.** Golicza Ferenc 34 éves homoródkarácsonyfalvi, Balogh József 51 éves zombori lakosok az ev. ref. felekezettől a kath. egyház kebelébe visszatértek.

— **Zsinati vizsga.** A folyó hó 11-én megtartot zsinati vizsgára jelentkezett Panajoth Ferenc csik-szent-györgyi segédlelkész és azt jó sikerrel kiállotta.

— **Kath. nőegylet.** Örömmel jelentjük, hogy végre valahára Gyulafehérvárt is élénk mozgalom indult meg egy kath. nőegylet alakítására. Ez annál is szültségesebb volt, mert ebben a városban már régóta virágzó szász nőegylet és zsidónőegylet van és az elsőt — a kath. faktorok séggyeneré — a kath. nők közül is többen támogatják. A kath. nőegylet folyó hó 7-én tartotta első szervező gyűlését és ideiglenes elnöknőjévé Avéd Jákó gymn. igazgató nejét választotta. E gyűlésen megjelent püspök úr ő méltósága is, ki hangsúlyozva egy kath. nőegylet szükségességét és ismertette az „Oltáregylet“-et, ajánlotta, hogy a nőegylet „Oltáregylet“ névvel alakuljon meg. Mit a gyűlés egyhangulag elfogadván, vagy hatvanon azonnal aláírták az ívet. Ez egyletnek célja: a kath. hitélet fejlesztése, a templom, különösen az oltár díszítése az egyházi rubrikák értelmében. Célja továbbá, hogy működését egész Erdélyre kiterjessze, keblére ölelvén a már létező egyleteket, újon szervezvéen ahol még ilyenek nincsenek!

— **Oltárszentelés Petrosényben.** A terjedelmes Hunyad-megyének bizonyára egyik legjelentékenyebb, legnagyobb jövőt ígérő s már a természettől is meglepő sajátossággal kialakított része az u. n. Zsilvölgy.

Pár évtíz előtt itt még a kulturának semmi nyoma, a ma már a különféle iparvállalatok fejlesztő hatása alatt mintaszerű községek virágának. Petrosény pl. már csak lakói számát tekintve is messze felül áll a megye bármely községe v. városa felett is. És a mi örvendetes jelenség, e völgy határozottan katholikus jellegű, mely körülmény nagyon fontos egy oly megye területén, hol a görög szertartású vallások mellett ezeit csak a protestantizmusé volt a hegemonia.

Ha még a tervbe vett acetylen-, üveg-, porcellán-stb. gyárak is létesülnek, akkor Petrosény egy szebeni v. brasói parochiával fog versenyezhetni idővel, mert nagy jövő vár rá a benne lerakott sok természeti kiincs folytán, még talán ezeket is túlszárnyalni — különösen a tervezett romániai vasút-vonal megnyitásával.

Különben is oly magasztos és példányszerű hitéletet, mint pl. Petrosényben van, csakis a kath. vallás klasszikus hazájában, egy Tirolban, lehetne találni. És ennek egy igen

szép bizonyítékát láttuk f. h. 1-én, midőn az új főoltárt ft. Jaucsó Ernő fuageus-alesperes úr püspöki felhatalmazással felszentelte.

Csak látni kellett azt a hívő és áhitatos bányász-népet, a mint a saját filléreire szerzett, valóban áhitatgerjesztő, művészies kivitelű oltáron csüngött; amint az előtt már megérkezésekor tédre omlott s azt könyök között csokolgatta. Igazán fölemelő magasztos közérzés szállta meg a hívők selegét, midőn a benedikáló esperes úr beszédében a mintegy Isten lelke által ihletett művész alkotásán hittünk legszentebb titkát s isteni erényeit tüntette fel. Legfelül a teljes sz. Háromság emberileg képzelhető fönséges szobra, a közepén sz. Borbára képe, jobb oldalon sz. Adalbert, a balon meg árpádházi sz. Erzsébet szobrai díszlenek. A tabernakulum fölött meg a fiait saját véreival tápláló pelikán alakja személyesíti meg az oltár szt. áldozatját.

Mind megannyi hittitkot és erényt ábrázolnak, bizonyította az esperes úr. A Háromság hitünk alapja; és Borbára ez erős hitnek, Adalbert a biztos reménynek, Erzsébet pedig a kegyes szeretetnek megtesült eszményképei.

Hellbatták a sz. Háromság titkáról szóló kath. dogmát s ennek az életbe való átvivéséről szóló begyöző bizonyítást, hogy ezt megvallani, hogy a sz. Háromság nevében tenni, cselekedni és élni — a kath. ember feladata. Ugy a mint azt gyakorlatilag megvalósították ez. Borbára, a báuyásznép védő szentje, ki a három személyű egy Istent legelőször valotta legkifejezettebben s kinek ez erős hite szétbomlasztotta még az erősziklatombót is. Sz. Adalbert, kit a remény tett e hit erős terjesztővé és bajnokává, kinek hatalmas pártfogása mellett remélhető, hogy a mostani buzgó hivek nyomdokaiba egy talán még buzgóbb utónemzedék fog lépni, hogy itt e vadregényes fekete gyémántok hazája a hitélet legszebb virágait teremje. De mit ér a virág, ha gyömlése nincs? A hit virága a remény, s ennek gyömlése a szeretet. Valóban találó volt a választás, midőn a hit bajnoknője s a remény tértia mellé sz. Erzsébetet, mint a szép szeretet neantőjét állította, kinek még e sivár önző korban is oly bőséges követői a szeretet leányai, a jelenlevő ferenc-rendi nővérek. E szeretet szálljon szívünk oltárára s mint emésztő tűz égesse el azon mindazon áldozatokat, miket éltünk folyása alatt Istenünknek azon meghozánk. Te pedig díszes oltár! fogd fel fohászaink és áldozataink füstjét s bocsásd a rajtad székelő irgalom Istenéhez, a három személyű egy Istenhez, kinek dicséret, dicsőség, hála és imáadás most és mindörökké!

Maga az oltár különben szakértők nyilatkozatai szerint is a művészi ipar remek alkotása, s az oruamentikaiba lebelt szellem a legigazibb, a legmélyebb vallásos érzet bü kifejezője. Némileg azonban a stylszerűség s különösen a művészi egység szempontjából mégis kifogás alá eshetik a menyében a Sz. Háromság különben a technikaiilag és eszményileg is egyaránt finom kivitelű dombor műve nem illik bele az egésznek harmonikus egységébe: mintha úgy esetleg helyezték volna oda az összhang rovására az oltár román stylusú plasticuson hajló, majd összhangzatosan stylizált csücsivben kiépült díszitményére. A régi oltár sz. Borbára képe már nagyon beillik a művésziés keretbe s bár az arányok kivitelében van is némi fogyatékosság, de azért szinte az egész alkotmányt dominálja. Különben az egésznek alaki

tökélye, díszítő elemeinek egységes tagolása, sz. Adalbert és Erzsébet valóban eszményi típust alkotó s a megszólalásig-kifejezés teljes remek szobrai stb. csakis Purgert, a groedeni mestert dicsérik, ki csaknem ajándékban — 1100 frtért készítette ez imponáló művet.

— **Utóhang a szászsebesi tanító 30 éves jubileumához!** Az alsófehérmegyei róm. kath. tanítói testület fogadja szerény kartársuk bálás köszönetét e becses lap útján is azon értékes ajándékért, melyet 30 éves tanítói működése emlékeül följajnlani sziveskedett. Ezen nem várt meglepetéssel a tanítói testület első sorban is önmagát tisztelte meg. Nekem pedig végzetetlen örömet szerzett vele. Vajha alkalom lenne a szeretet adóját bármi csekély részben is, mindannyioknak lerohatni. S mert a szeretet szeretetet szül, azon aranyfílekéből, melyeket nekem kedves volt tanítványaim s a szászsebesi jó hívek följajnlottak, fefedhetlen emlékü Simon Jukindian képezei volt igazgatóm nevére 50 azaz ötven forintot örökös alapítványul följajnlók a szászsebesi róm. kath. iskola részére egy leendő „Rongyos Egylet” alapítókéjéül. A jó Isten jeltől majd útát és módot, hogy ezen leendő jótékony egylet idővel meghozza a maga gyümölcsét. Kovács Nándor, és Vitos Menyihért kedves kartársaim nevei, pedig szorosán ezen egyletbe lesznek fűzve mint olyanokéi kik fáradságot nem ismerve mindent elkövettek a 30 éves jubileum ügyében. Isten veitünk! *Usváth* Mózes, kántortanító.

— **Meghívó** a marosi róm. kath. tanító egyletnek Akostárván 1898. május 23-án, a népiskola helyiségében tartandó vándorgyűlésére. Tárgysorozat: 1. Reggel 9 órakor isteni tisztelet. 2. Bíráló bizottságok kiküldése. 3. Gyakorlati tanítást tartanak: a) Lukács Vilmos, b) Paál Lajos. 4. Elnöki megnyitó. 5. A múlt vándorgyűlés jegyzőkönyvének felolvasása. 6. A gyakorlati tanítások megbeszélése. 7. Szavál: Ferenczi Sándor. 8. Felolvas: Marty Gy. 9. Szavál: Szabó Bálint. 10. A jövő gyűlés helyének megjelölése. 11. Indítványok. Hódos, 1898. május 2-án. Péterffy Lőrinc, egyleti elnök. Kovács Pongrácz, egyleti jegyző.

— **A pápa és a színművészet.** Semmi sem mutatja jobban XIII. Leó pápa mindeure kiterjedő nagy figyelmét, mint azon ténye, melyről egy Milanóból érkezett távirat számol be s mely e távirat szerint egész mozgalmat indított meg Olaszországban a színművészet új irányba terelésére. A pápa ugyanis hatvan ezer lírát adományozott egy Rómában, a Transtevere város-negyedben építendő színház költségeire. A színházban csakis szigorúan vett erkölcsös darabokat fognak adni. Olaszországnak több városában indult mozgalom ilyen morális színházak létesítésére. Egy milánói hölgybizottság félmillió lírát gyűjtött erre a célra. Ebben a milánói színházban színdarabokon kívül még erkölcsös operákat is akarnak adni. A böles pápa mint mindenben, úgy ebben is érte korát s minden jogos igénynek egy felvilágosult fej előrelátásával akar megfelelni.

— **A nagyzebeni tanítónőképző-intézet.** A nagyzebeni sz. Ferenc-rendi nővérek nyilvánossági joggal ellátott tanítónőképző intézete I. osztályába az 1898/9 tanévre fölvételért folyamodhatnak 14-ik életévüket betöltött olyan tanulóknak, kik a polgári vagy felsőbb leányiskola IV. osztályát,

vagy a felső népiskola II. osztályát sikerrel végezték, vagy a folyó tanévben végzik. A kérvények f. év június hó 15-ig a képezde igazgatóságához nyújtandók be, a következő mellékletekkel fölszerelve: 1.) a folyamodó keresztnevele, 2.) orvosi bizonyítvány arról, hogy a folyamodó növendék teljesen egészséges, ép testi szervezettel bír s hogy különösen látási, hallási és beszélő organuma hibátlan. 3.) Iskolai bizonyítvány a főnjelölt osztályok egyikéről. Olyanoknál, a kik a folyó tanévben végzik ezen osztályt a megelőző osztálybizonyítvány s az idei időszaki értesítő csatolandó. Az ilyeneknek kötelesek a fölvételi vizsgálatot megelőzőleg a már akkor megszerezhető iskolai bizonyítványt a képzőintézet igazgatójának bemutatni. A fölvételi vizsgálatra a jelentkezők hivatalos levélben megbívót kapnak, a melyben a felvételi vizsgálat napja is jelezve lesz. A fölvételi vizsgálat két részből áll: írásbeli-és szóbeliből. Az írásbeli vizsgálat tárgyai: magyar-nyelvi fogalmazvány és 2–3 egyszerű számtani példa kidolgozása. A szóbeli vizsgálat tárgyai: magyar nyelv, számtan, földrajz és történelem. Köre a vizsgálatnak a polgári iskolában tanított anyaga e tárgyaknak. A szóbeli vizsgálat után a vizsgáló bizottság kihirdeti a fölvétel eredményét. A kérelemben kiteendő, hogy *bennlakó* vagy *bejáró* akar-e lenni a növendék. Bennlakási havi díj 18 frt. Bejáró a szabályzat értelmében jóval kisebb számban vétetnek föl. Prospektust a bennlakásról kívánatra az intézeti főnöknő készséggel küld. A III. osztályba felveve ök 16 életévüket betöltött olyan tanulóknak, a kik a felsőbb leányisk. VI. osztályát végezték; továbbá olyan övönjelöltek, kik a jelen tanév végén az övönképesítő oklevelet megszerzik, esetleg már megszerezték, de életkoruk 18 évet túl nem haladták. Ezen folyamodók épen úgy mint a felsőbb leányiskolát végzetek fölvételi vizsgálat nélkül vétetnek fel. A folyamodvány benyújtásának módja és határideje ezen jelölteknél is ugyanaz, mint az I. osztályba folyamodóknál Nagy-Szeben, 1898 május hó 8-án. Dr. Bilinszky Lajos, képezdei igazgató.

— **Meghívó.** Az E. K. E. központi választmánya f. évi május 19-én d. e. 11 órakor tartja meg Kolozsvárt a főttkari hivatalban az Alapszabályok 17 §-ában foglalt tárgysorozattal évi közgyűlést. E közgyűlésre az egyesület t. tagjait ezennel meghívjuk. Kolozsvárt, 1898 május 6. Bárá Felicitseb Arthur, társelnök. Radnóti Dezső, főttkár.

— **Tudatlanság, vagy roszakarat?** A „Gyulafehérvári Hírlap” a májusi ájtatosságokról is megemlékezően, a többek között ezeket írja: „Sztűz anyát *imádó* aszszonyep seregestül zarándokol nap-nap után a templomba”. — Már sok bolondgombát olvastunk e lapban; de még ilyen nem!

— **Purger B. J.**oltárkészítő vállalatnak árjegyzékét mellékeljük a mai számunkhoz s melegen ajánljuk olvasóink szives figyelmébe.

Szerkesztői pósta.

A tanítói egyesületek tisztelt jegyzőit kérjük, hogy gyűléseikről ne jegyzőkönyvet, hanem olyféle rövid értesítést küldjenek, a melytől lapunk utolsó száma hozott a szászsebesi gyűlésről. A hosszas jegyzőkönyveket lapunk nem hozhatja.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. Irodalmi Társulat. Felelős szerkesztő: **Kóródy Péter dr.**

Szerkesztőtársak: **Bálinth György, Péter János dr., Wagner Sándor, Zlamál Agoston.**

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lyc. könyvnyomdában Gyulafehérvárt.